

Civilståndsstatus och ensamhet bland svensk- och finskspråkiga — en befolkningsbaserad studie i västra Finland

I den här studien granskar vi civilståndsstatus och dess betydelse för ensamhet. Vi fokuserar särskilt på svensk- och finskspråkigas ensamhet i Finland med tanke på att den tidigare forskningen visar att det bland svenskspråkiga förekommer färre skilsmässor jämfört med finskspråkiga. Data insamlades i västra Finland åren 2008 och 2014 och totalt analyserades 8238 personer i åldern 20–80 år. Vi delade upp analysen enligt tre åldersgrupper och civilståndsstatus. Resultaten visar att äktenskap och samboskap verkar skydda mot känslan av ensamhet. Resultaten visar dessutom en språkgruppsskillnad i ensamhet för ogifta i åldersgruppen 60–80 år så att flera svenskspråkiga rapporterar ensamhet jämfört med finskspråkiga. Genomgående har svagt socialt stöd en stor betydelse för ensamhet, medan ett lågt föreningsengagemang enbart har ett samband med ensamhet för gifta och samboende i åldern 60–80 år. Resultaten antyder att särskild uppmärksamhet i debatten om ensamhet bör fästas vid sociala förändringar som sker vid förlust av livspartner och skilsmässa. De sociala resurserna har en viktig roll för minskad ensamhet men betydelsen av dem varierar mellan åldersgrupper och ens civilståndsstatus.

NYCKELORD: civilstånd, ensamhet, åldersgrupper, språkgrupper

FREDRICA NYQVIST, KAARINA REINI, ANNA K. FORSMAN

BAKGRUND

Ensamhet lyfts fram i massmedia, i politiska handlingsprogram och i olika utredningar som en prioriterad fråga att åtgärda (1). Det är angeläget att minska ensamhet eftersom den tidigare forskningen visar en stark koppling mellan ensamhet och olika negativa hälsoutfall (2). Det finns en mängd olika sociala faktorer som påverkar ensamhet (3) och flera studier visar att särskilt äktenskap är en god skyddsfaktor för minskad ensamhet (4–7). Den här studien fokuserar därför på civilståndsstatus som verkar utgöra en central social kontext för att förstå upplevelsen av ensamhet.

Det finns ingen entydig definition av ensamhet, men en vanlig beskrivning är att ensamhet är en subjektiv upplevelse och en negativ känsla och ska särskiljas från social isolering som istäl-

let beskriver avsaknad av sociala relationer och är därmed mera objektiv till sin karaktär (8). Ensamhet och social isolering är således inte alltid sammankopplade. Man kan uppleva sig ensam trots tillgång till ett stort socialt nätverk och det är av vikt i forskningen att göra en åtskillnad mellan fysisk ensamhet och upplevd ensamhet (9,10). Dessutom ska ensamhet inte sammanblandas med ensamboende som istället kan ses som ett civilståndsmått snarare än ett mått på subjektiv ensamhet.

När det gäller ensamhetsforskningen i Finland finns det många studier som har inriktat sig på den äldre befolkningens ensamhet (11–13), medan färre studier har undersökt ensamhet i den allmänna vuxna befolkningen (5, 14–16). När det gäller de äldres ensamhet visar resultaten att 3–6

procent av de yngre äldre känner sig ofta ensamma (5, 14, 15). Ensamhet tenderar att stiga bland de allra äldsta och ca 10 procent av de som är 85 år och äldre uppger att de ofta känner sig ensamma (13, 16). I en studie utförd på ett befolkningsrepresentativt urval i västra Finland noterades att ensamhet (ofta) är vanligast förekommande i åldersgruppen 15–29 år (7%) och lägst bland 65–80-åringarna (3%) (16). I en annan nationell populationsstudie från år 2013 var andelen ensamma (hela tiden, rätt ofta) enbart 3,4 procent i åldern 18–24 år medan motsvarande andel var 4 procent bland 60–69-åringarna och 6 procent bland 70–79-åringarna (5). Det är värt att notera att frågan om ensamhet varierar något mellan studierna¹, likaså svarsalternativen och åldersindelningen, vilket försvårar jämförelser.

I ett internationellt perspektiv är den upplevda ensamheten lägre i Finland, liksom i resten av Norden, jämfört med länder i övriga Europa (17–20). Detta kan te sig paradoxalt med tanke på den höga graden av individuell autonomi och det stora antalet ensamboende jämfört med andra europeiska länder (21). Det finns ingen enkel förklaringsmodell till varför ensamheten är låg i Finland, men man kan anta att den socialdemokratiska välfärdsmodellen, men ett starkt offentligt välfärdsansvar, gynnar sociala aktiviteter (hög nivå av frivilligverksamhet i Finland), stöder kvinnors oberoende samt stöder de äldres aktiva åldrande genom olika socialskyddssystem (t ex pensionssystem). Dessutom har inte barnen huvudansvaret för att ta hand om åldrande föräldrar (jmf med t ex Spanien), vilket kan minska på de förväntningar som annars kan prägla relationen. Denna makromodell utgår från antagandet om att känsla av ensamhet finns mellan människor och är beroende av den kulturella och sociala kontexten (17, 22). En mikroteoretisk förklaring betonar istället ensamhet som en inre upplevelse och lyfter fram psykologiska förklaringsmodeller, så som bristande socio-emotionella färdigheter och negativa personliga erfarenheter (22–24). Det är den makroteoretiska modellen snarar än den mikroteoretiska som utgör referensramen för den här studien.

¹ Enkät om psykisk hälsa: Händer det att du känner dig ensam (ofta, ibland, sällan, aldrig); Suomalaisten hyvinvointi ja palvelututkimus: Tunnetteko itsenne yksinäiseksi (jatkuvasti, melko usein, joskus, hyvin harvoin, ei koskaan)

Trots att ensamheten är relativt låg i Finland, så visar forskningen att vissa populationsgrupper är mera utsatta för ensamhet än andra. Resultaten visar att ogifta, änka/änklingar, kvinnor, ensamboende, personer med låg socioekonomisk status, arbetslösa, socialt isolerade samt äldre personer som bor på en institution tenderar att rapportera mera ensamhet (5, 14, 15). Av dessa variabler har äktenskap och samboförhållande visat sig vara en särskilt viktig skyddsfaktor för minskad ensamhet. Vid en närmare granskning så visar forskningen att gifta tenderar att rapportera mindre ensamhet än ogifta och att änkor och änklingar rapporterar mera ensamhet än de som aldrig har varit gifta.

I den här studien är det parrelationens sociala kontext som står i fokus. Vi delar även upp analysen enligt olika åldersgrupper med tanke på att den tidigare forskningen visar att ensamhet varierar mellan åldersgrupper och likaså i viss mån de faktorer som förklarar ensamhet (15, 19). Det verkar som om antalet personer i nätverket är viktigt för upplevd ensamhet bland yngre personer, medan kvalitativa relationer är viktigare för äldre personers välmående (25). För äldre personer där risken för funktionsnedsättningar ökar och det blir svårare upprätthålla sociala kontakter utanför hemmet, så kan parrelationen därmed få en större betydelse för upplevd ensamhet jämfört med yngre och friskare åldersgrupper (6).

Att vara socialt isolerad har visat på ökad upplevelse av ensamhet och i den här studien inkluderar vi socialt stöd och föreningsaktivitet som två indikatorer på sociala resurser vilka kan minska en social isolering (3). Man kan anta att de sociala resurserna får en större betydelse för minskad ensamhet bland ogifta än bland gifta med tanke på det skydd och stöd som det innebär att vara i en parrelation saknas för dem utanför en parrelation. Vänner, familj och grannar kan således få en större betydelse bland skilda, ogifta och änkor/änklingar. Vi har även valt i denna studie att fokusera på svensk- och finskspråkigas ensamhet i Finland. Detta är särskilt intressant med tanke på att den tidigare forskningen visar att det bland svenskspråkiga förekommer färre skilsmässor (26, 27), samt att de uppger sig vara nöjdare med sina äktenskap jämfört med finskspråkiga (27). Forskningsresultaten är av betydelse för att få en fördjupad kunskap om sambandet mellan olika resurser och ensamhet, och då i synnerhet

bland nationella språkliga minoriteter. Ett av syftena med den här studien är således även att granska eventuella språkgruppsskillnader i ensamhet.

METODER

URVALET

Datamaterialet samlades in i västra Finland åren 2008 och 2014. Enkäten sändes till 10 000 personer mellan 15–80 år i Österbotten och Egentliga Finland vardera undersökningsår. År 2008 var svarsprocenten 51,6, medan svarsprocenten sjönk år 2014 och uppgick till 36,7. Svarsbenägenheten var som störst bland kvinnor, äldre, och svenskspråkiga. År 2008 uppgick männens svarandel till 43,3 procent medan kvinnornas svarandel var hela 59,7 procent. Motsvarande siffror var år 2014 31,4 procent för männen och 43,3 procent för kvinnorna. Åldersgruppen 60–80 år uppvisade den högsta svarsprocenten (61%) år 2008 och år 2014 svarade 54,2 procent av de äldre i åldern 71–80 år. Svenskspråkiga uppnådde en svarsprocent på 61,2 år 2008 och 47,8 år 2014, medan finskspråkigas svarsprocent stannade på 50 år 2008 och 36,2 år 2014. Metoden finns utförligt beskriven i Forsman m fl (28) och Reini m fl (29). För den här studien analyserades personer i åldersgruppen 20–80 år (2008, n=4813; 2014, n=3425).

VARIABLER

Vi använde oss av följande fyragradiga fråga om ensamhet: "Händer det att du känner dig ensam" (ofta, ibland, sällan, aldrig). Svaren har i analysen dikotomiserats till dem som upplever ensamhet (ofta, ibland) och dem som inte upplever ensamhet (sällan, aldrig). Denna uppdelning är vanligt förekommande i studier om ensamhet (t ex 3, 5, 12).

I studien ingick även undersökningsår (2008, 2014), kön (man, kvinna), ålder, språkgrupp, civilstånd, utbildningsnivå, sysselsättningsstatus, föreningsaktivitet och socialt stöd. Ålder delades in i tre åldersgrupper, "20–29 år", "30–59 år" samt "60–80 år". Frågan om modersmål indelades i två språkgrupper: "finska" och "svenska". Om respondenten svarade annat språk (2014 n=47) kategoriserades personen som finskspråkig. År 2008 saknades en fråga om modersmål utan istället användes uppgifter om responden-

tens registrerade modersmål. År 2008 hade civilståndsvariabeln tre svarsalternativ: "ensamstående" (ogift, skild, änka/änkling), "sambo", "gift", medan år 2014 hade den fem: "gift", "sambo/parförhållande", "skild", "ogift", "änka/änkling". De personer som svarade att de var "gifta, sambo/i parförhållande" kategoriserades som "gifta/i parförhållande" medan de som svarade skild, ogift, änka/änkling" som "ogift". Utbildningsnivåvariabeln indelades i tre kategorier: "basnivå" (folkskola, mellanskola, grundskola), "medelnivå" (yrkesskola/yrkesinstitut, gymnasium) samt "hög nivå" (yrkeshögskola, universitet). Sysselsättningsstatus indelades i sin tur i "jobbar" (heltids- deltidarbetande, deltidspensionär), "arbetslös" (arbetslös, permitterad) och "utanför arbetskraften" (studerande, hemma och sköter hushåll eller familjemedlemmar, pensionerad, beväring eller i civiltjänst).

Föreningsaktivitet mättes genom frågan: "hur aktiv är du i föreningslivet". Svaren dikotomiserades till "aktiv" (mycket aktiva, ganska aktiva) och "inaktiv" (ganska lite, inte alls).

Instrumentet Oslo-3 användes för att mäta upplevt socialt stöd (30). Instrumentet består av tre frågor: Hur många vänner har du som du kan lita på när du har allvarliga personliga problem (ingen, 1–2; 3–5; flera än 5); I vilken omfattning visar andra människor intresse för det du gör? (stort intresse, måttligt intresse, osäker, litet intresse, inget intresse); Hur lätt är det för dig att vid behov få praktisk hjälp av dina grannar? (mycket lätt, lätt, möjligt, svårt, mycket svårt). Totalpoängen för instrumentet ligger mellan 3 och 14 där högsta poäng indikerar upplevelse av bättre socialt stöd. I linje med tidigare forskning indelades instrumentet i svagt socialt stöd (3–9 poäng), måttligt socialt stöd (10–12 poäng) och starkt socialt stöd (13–14 poäng).

ANALYS

Vi redovisar fördelningen av de variabler som är inkluderade i den här studien enligt språk- och åldersgrupp (Tabell 1). Chi-två-test används för att studera om det finns en statistisk skillnad ($p < 0,05$) i ensamhet mellan olika sociodemografiska grupper samt mellan föreningsaktiva och grupper med svagt, måttligt och starkt socialt stöd (tabell 2). Vid tester av multipla jämförelser (utbildning och socialt stöd) tillämpas skärpta Bonferroni-korrigerade signifikanskrav ($p < 0,02$). (Ta-

bell 2). För de multivariata analyserna används logistisk regression (Tabell 3). Vi använder oss av två modeller i analysen. Modell 1 är justerad för språk, undersökningsår, kön, sysselsättningsstatus, utbildningsnivå och modell 2 för variablerna i modell 1 samt för föreningsaktivitet och socialt stöd. Resultaten presenteras som oddskvoter (OK) med 95 procent konfidensintervall (KI). De statistiska analyserna genomförs separat enligt civilståndsstatus och enligt åldersgrupperna 20–29, 30–59 och 60–80. Bearbetning av data genomförs med det statistiska dataprogrammet SPSS 21.

RESULTAT

DESKRIPTIV INFORMATION ENLIGT SPRÅK- OCH ÅLDERSGRUPP

Tabell 1 sammanfattar fördelningen av sociodemografiska variabler, föreningsaktivitet, socialt stöd och ensamhet enligt språk- och åldersgrupp. När vi jämför språkgrupperna noteras markanta skillnader när det gäller föreningsaktivitet och socialt stöd. Flera svenskspråkiga är föreningsaktiva och det sociala stödet är något starkare hos de svenskspråkiga. Inga markanta skillnader mellan språkgrupperna noteras när det gäller ensamhet, förutom att något färre svenskspråkiga uppger att de ofta känner sig ensamma. Ur tabellen framgår även att en aning flera svenskspråkiga är gifta eller samboende jämfört med finskspråkiga.

När vi jämför åldersgrupperna med varandra inom respektive språkgrupp framgår att civilstånd är sammankopplat med ålder. Den största andelen gifta och samboende finns i åldersgruppen 30–59 år. Föreningsaktiviteten är mera frekvent i äldre åldersgrupper jämfört med yngre och det sociala stödet är även starkare hos äldre åldersgrupper. Som framgår av tabellen så rapporterar flera svensk- och finskspråkiga i åldersgruppen 20–29 år ensamhet (ofta, ibland) jämfört med åldersgruppen 30–59 år och framförallt jämfört med den äldsta åldersgruppen.

UPPLEVD ENSAMHET

Eftersom den tidigare forskningen visat att ensamhet är starkt sammankopplat med ålder och civilståndsstatus spjälkar vi upp i tabell 2 ensamhet enligt tre åldersgrupper och civilståndsstatus. Det finns tydliga skillnader i ensamhet mellan gifta män och kvinnor så att gifta eller samboende kvinnor upplever mera ensamhet än dito män.

Inga könsskillnader framträder däremot mellan ogifta män och kvinnor. Intressanta skillnader mellan språkgrupperna noteras i åldersgruppen 60–80 år. Giftna och samboende finskspråkiga äldre rapporterar mera ensamhet än svenskspråkiga, medan ett omvänt förhållande noteras för ogifta, där svenskspråkiga äldre rapporterar mera ensamhet jämfört med finskspråkiga. Utbildning har också en koppling till upplevd ensamhet i åldersgruppen 60–80 år, så att gifta och samboende med hög utbildning rapporterar mera ensamhet jämfört med lågutbildade. I åldersgruppen 30–59 år har sysselsättningsstatus ett samband med ensamhet så att både ogifta och gifta som befinner sig utanför arbetskraften känner sig mera ensamma än de som jobbar.

När det gäller föreningsaktivitet och socialt stöd så har framförallt socialt stöd ett starkt samband med upplevd ensamhet. Resultaten visar att en stor andel med svagt socialt stöd upplever ensamhet. Denna koppling finns oberoende av civilståndsstatus och åldersgrupp. Slutligen så har föreningsaktivitet ett samband med ensamhet, men bara för dem som är gifta eller samboende, så att de som inte är så aktiva rapporterar mera ensamhet.

I tabell 3 redovisar vi oddsen för språkgrupp, föreningsaktivitet och socialt stöd enligt tre åldersgrupper och separat för gifta, samboende samt ogifta, då vi samtidigt kontrollerar för inverkan av undersökningsår, kön, sysselsättningsstatus och utbildningsnivå. Språkvariabeln uppvisar inget samband med ensamhet i de två yngre åldersgrupperna, men i linje med resultaten från tabell 2 ser vi att språkvariabeln har en koppling till ensamhet bland 60–80-åringarna. Sannolikheten för att gifta finskspråkiga äldre rapporterar ensamhet är större jämfört med svenskspråkiga då vi enbart kontrollerar för bakgrundsvariablerna. Skillnaderna mellan språkgrupperna minskar i modell 2 då vi även kontrollerar för föreningsaktivitet och socialt stöd, och sambandet är därmed inte längre statistiskt signifikant. Bland ogifta äldre ser vi ett samband mellan språkvariabeln och ensamhet oberoende av bakgrundsvariablerna och de sociala variablerna. Svenskspråkiga ogifta äldre upplever mera ensamhet jämfört med den finskspråkiga referensgruppen.

När det gäller låg föreningsaktivitet är sannolikheten för upplevd ensamhet högre för gifta i åldersgruppen 60–80 år. I övriga åldersgrupper

Tabell 1. Fördelning av sociodemografiska variabler, föreningsaktivitet, socialt stöd, ensamhet i västra Finland enligt språkgrupp och åldersgrupp, i procent*.

	Finsk		Svensk		Finsk		Svensk	
	(n=6800)	(n=1438)	20–29 (n=837)	30–59 (n=3357)	60–80 (n=2606)	20–29 (n=182)	30–59 (n=699)	60–80 (n=557)
<i>Undersökningsår</i>								
2008	59,2	54,9	p=0,003	63,8	63,3	52,4	58,8	51,9
2014	40,8	45,1		36,2	36,7	47,6	41,2	48,1
<i>Kön</i>								
Män	41,8	46,8	p<0,001	37,6	40,3	45,1	42,9	51,4
Kvinnor	58,2	53,2		62,4	59,7	54,9	57,1	48,6
<i>Civilstånd</i>								
Gift/sambo	73,9	77,3	p=0,007	56,6	78,9	73,0	56,9	82,5
Ogift, skild, änka/änkling	26,1	22,7		43,4	21,1	27,0	43,1	17,5
<i>Utbildningsnivå</i>								
Basnivå	25,0	23,2	p=0,020	6,4	14,3	45,2	3,4	12,6
Medelnivå	50,1	48,3		60,1	56,0	39,0	56,8	52,0
Hög nivå	25,0	28,3		33,5	29,8	15,8	39,8	35,4
<i>Sysselsättningsstatus</i>								
Jobbar	54,4	57,5	p<0,001	53,5	85,0	18,1	51,5	89,5
Arbetslös	4,8	2,5		6,5	6,4	2,4	3,1	3,4
Utanför arbetskraften	40,8	40,1		39,9	8,6	79,5	45,4	7,0
<i>Föreningsaktivitet</i>								
Aktiv	23,4	32,7	p<0,001	15,2	22,3	27,4	26,9	31,0
Inaktiv	76,6	67,3		84,8	77,7	72,6	73,1	69,0
<i>Socialt stöd</i>								
Svagt	32,3	25,5	p<0,001	33,3	32,3	31,8	28,2	27,6
Måttligt	57,4	61,1		60,4	57,4	56,4	65,2	59,2
Starkt	10,4	13,4		6,3	10,3	11,8	6,6	13,2
<i>Ensamhet</i>								
Aldrig	26,6	25,0	p=0,012	16,0	25,4	31,6	14,8	22,3
Sällan	39,8	42,7		41,0	39,9	39,2	42,3	43,6
Ibland	28,0	28,6		36,0	29,1	24,1	39,0	29,7
Ofta	5,6	3,8		6,9	5,6	5,1	3,8	4,4

* Chi-2 test

Tabell 2. Upplevd ensamhet enligt sociodemografiska faktorer, föreningsaktivitet, socialt stöd uppdelat enligt tre åldersgrupper och civilståndstatus, i procent och antal inom parentes*.

	20-29 år				30-59 år				60-80 år			
	Gift, samboende		Ogift		Gift, samboende		Ogift		Gift, samboende		Ogift	
	Ensam	p	Ensam	p	Ensam	p	Ensam	p	Ensam	p	Ensam	p
<i>Undersökningsår</i>												
2008	36,5 (127)	p=0.239	55,2 (160)	p=0.336	29 (568)	p=0.920	58,2 (317)	p=0.263	22,3 (270)	p=0.308	43,9 (190)	p=0.800
2014	31,7 (72)		53,3 (75)		28,8 (360)		54,1 (152)		24,1 (263)		44,8 (171)	
<i>Kön</i>												
Män	20,1 (37)	p<0.001	50,7 (105)	p=0.265	25,5 (331)	p<0.001	58,6 (208)	p=0.361	21 (247)	p=0.014	45,5 (120)	p=0.644
Kvinnor	41,4 (162)		56 (130)		31,3 (597)		55,4 (261)		25,4 (285)		43,7 (241)	
<i>Språkgrupp</i>												
Finsk	35,8 (169)	p=0.197	51,8 (187)	p=0.118	29 (763)	p=0.882	56,3 (397)	p=0.513	24,4 (292)	p=0.005	42,1 (292)	p=0.003
Svensk	29,1 (30)		61,5 (48)		28,6 (165)		59,5 (72)		18 (76)		56,6 (69)	
<i>Utbildningsnivå</i>												
Basnivå	43,3 (13)	p=0.020	53,8 (14)	p=0.997	29,6 (117)	p=0.894	60,6 (97)	p=0.136	23,7 (230)	p=0.003	42,3 (148)	p=0.627
Medelnivå	38,9 (115)		53,4 (150)		28,8 (509)		57,9 (248)		20,3 (176)		43,4 (128)	
Hög nivå	28 (65)		53,8 (57)		28,4 (285)		51,2 (111)		29,4 (103)		47,4 (55)	
<i>Sysselsättningsstatus</i>												
Sysselsatt	33 (106)	p=0.632	50,3 (82)	p=0.414	26,3 (676)	p<0.001	55,3 (332)	p=0.047	20,7 (94)	p=0.188	36,8 (42)	p=0.100
Ikke-sysselsatt	30,9 (50)		54,4 (143)		42 (136)		63,5 (127)		23,6 (423)		45,1 (309)	
<i>Föreningsaktivitet</i>												
Aktiv	21,9 (21)	p=0.005	48,7 (38)	p=0.347	24 (197)	p<0.001	49,6 (68)	p=0.065	16,5 (112)	p<0.001	41,9 (91)	p=0.494
Inaktiv	36,8 (175)		54,6 (197)		30,6 (728)		58,2 (401)		26,1 (419)		44,6 (262)	
<i>Socialt stöd</i>												
Svagt	52,1 (88)	p<0.001	73,2 (115)	p<0.001	49,4 (461)	p<0.001	76,9 (246)	p<0.001	38,6 (250)	p<0.001	57,3 (150)	p<0.001
Måttligt	27,3 (103)		46,6 (115)		22,6 (422)		45,1 (193)		19,1 (249)		39,4 (172)	
Starkt	19,4 (6)		12,1 (4)		9,9 (36)		33,8 (59)		8,2 (24)		29,8 (25)	

* chi-2 test

Förklaring: I analyserna har svarsalternativen för *sysselsättningsstatus* dikotomiserats till de som är "sysselsatt" (heltids- deltidssamarbetande, deltidspensionär) och de som är "icke-sysselsatt" (arbetslös, permitterad, studerande, hemma och sköter hushåll och familjemedlemmar, pensionerad, beväring eller i civil tjänst)

Tabell 3. Multivariat logistisk regression av upplevd ensamhet enligt tre åldersgrupper och civilståndstatus. Resultaten presenteras som oddskvoter (OK) och 95 % konfidsintervall (KI).

	modell 1 *		gift, samboende		modell 2 *		modell 1 *		ogift		modell 2 *	
	OK	KI	OK	KI	OK	KI	OK	KI	OK	KI	OK	KI
20–29												
<i>Språkgrupp</i>												
Finsk	1		1		1		1		1		1	
Svensk	0,90	(0,53-1,53)	1,06	(0,60-1,86)	1,60	(0,94-2,72)	1,65	(0,93-2,92)				
<i>Föreningsaktivitet</i>												
Aktiv	1		1		1		1		1		1	
Inaktiv			1,25	(0,67-2,32)			1,27	(0,72-2,24)				
<i>Socialt stöd</i>												
Måttligt, starkt	1		1		1		1		1		1	
Svagt	2,92	(1,85-4,61)	2,92	(1,85-4,61)			3,65	(2,31-5,75)				
30–59												
<i>Språkgrupp</i>												
Finsk	1		1		1		1		1		1	
Svensk	1,01	(0,81-1,25)	1,06	(0,85-1,34)	1,18	(0,78-1,80)	1,25	(0,80-1,96)				
<i>Föreningsaktivitet</i>												
Aktiv	1		1		1		1		1		1	
Inaktiv			1,18	(0,96-1,46)			0,97	(0,64-1,47)				
<i>Socialt stöd</i>												
Måttligt, starkt	1		1		1		1		1		1	
Svagt	3,67	(3,27-4,39)	3,67	(3,27-4,39)			4,48	(3,18-6,32)				
60–80												
<i>Språkgrupp</i>												
Finsk	1		1		1		1		1		1	
Svensk	0,69	(0,52-0,92)	0,80	(0,60-1,08)	1,86	(1,23-2,82)	2,06	(1,34-3,16)				
<i>Föreningsaktivitet</i>												
Aktiv	1		1		1		1		1		1	
Inaktiv			1,51	(1,18-1,95)			1,04	(0,74-1,48)				
<i>Socialt stöd</i>												
Måttligt, starkt	1		1		1		1		1		1	
Svagt	2,81	(2,26-3,50)	2,81	(2,26-3,50)			2,25	(1,62-3,11)				

Förklaring: Signifikanta OK på minst 5%-nivån är markerade med fet stil. I analyserna har svarsalternativen för socialt stöd dikotomiserats till de som har måttligt, starkt socialt stöd och de som har svagt socialt stöd.

*modellen kontrolleras för undersökningsår, kön, sysselsättningsstatus, utbildningsnivå

finns inget statistiskt samband varken för gifta eller ogifta. Svagt socialt stöd är den variabel som har det starkaste sambandet med ensamhet i analyserna oberoende civilståndstatus och åldersgrupp.

DISKUSSION

Vi har studerat ensamhet i västra Finland med hjälp av data insamlat åren 2008 och 2014. Ungefär fem procent av befolkningen i åldern 20–80 rapporterar ofta ensamhet. Huvudsyftet med denna studie har varit att analysera civilstånd som en social kontext för att förklara ensamhet i olika åldersgrupper. Ett särskilt fokus har varit på svensk- och finskspråkiga samt på sociala variabler som föreningsaktivitet och socialt stöd. Resultaten visar att äktenskap och samboskap skyddar mot ensamhet. Resultaten visar även äldre svenskspråkiga singlar känner sig mera ensamma jämfört med finskspråkiga. Av de sociala variablerna har det sociala stödet det starkaste sambandet till ensamhetskänslan.

Resultaten visar att endast fem procent känner sig ofta ensamma medan om vi inkluderar gruppen som känner sig ibland ensamma så stiger andelen till ca en tredjedel (tabell 1), vilket är i linje med den tidigare nationella forskningen (5, 14). Ett särskilt fokus låg i denna studie på språkgruppsskillnader i upplevd ensamhet. Den deskriptiva tabellen visade på marginella skillnader i ensamhet mellan språkgrupperna. Något flera finskspråkiga uppgav att de aldrig eller ofta känner sig ensamma, och en något större andel av de svenskspråkiga rapporterade att de ibland eller sällan upplever sig ensamma. När civilstånd och åldersgrupp togs i beaktande utkristalliserades intressanta skillnader mellan olika undergrupper av befolkningen inklusive kön, språkgrupp, grupper med varierande socialt stöd och aktivitetsnivå (tabell 2).

Generellt sett så visar den tidigare forskningen att personer i en relation med en annan människa rapporterar lägre nivåer av ensamhet jämfört med ogifta (4-7), vilket även var något som framkom i vår studie. Resultaten från en översikt om ensamhet bland de äldre visar att ensamhet är vanligare bland gifta kvinnor än bland gifta män (3). Det har föreslagits att kvinnornas ensamhetsupplevelser hör samman med kvaliteten på sociala kontakter, medan männens hör samman med kvaliteten på relationen till partnern (6). Kvinnor

måste med andra ord i större utsträckning vända sig utanför parrelationen för att få sina sociala behov uppfyllda. Våra data tillåter inte detaljerade analyser om parrelationens kvalitet, men det här är onekligen en intressant fråga för fortsatt forskning.

Flera studier har visat att svenskspråkiga är mera nöjda med sitt äktenskap vilket bland annat tar sig uttryck som en lägre skilsmässofrekvens jämfört med finskspråkiga (26, 27). I vår inledande deskriptiva tabell såg vi att andelen gifta eller i en parrelation var något högre för svenskspråkiga jämfört med finskspråkiga. Ett särskilt fokus i denna studie fanns på sambandet mellan ensamhet och civilståndstatus för svensk- och finskspråkiga (Tabell 3). Resultaten visade att det inte fanns någon märkbar skillnad mellan språkgrupperna varken för gifta eller ogifta i åldersgrupperna 20–29 år och 30–59 år, medan en intressant skillnad mellan språkgrupperna noterades för den äldsta åldersgruppen. Gifta och samboende finskspråkiga rapporterade mera ensamhet än svenskspråkiga, även om detta samband försvagades och blev på en statistiskt icke-signifikant nivå då vi kontrollerade för socialt stöd och föreningsverksamhet. Intressant nog så rapporterade ogifta svenskspråkiga äldre mera ensamhet jämfört med finskspråkiga. På grund av olika svarsalternativ för civilståndsvariabeln åren 2008 och 2014 så kunde vi inte särskilja olika former av undergrupper av ogifta. Är skillnaderna mellan språkgrupperna större för exempelvis änkor och änklingar jämfört med skilda? Eller handlar det om olikheter mellan andra undergrupper? I analysen förstärktes sambandet mellan språkgrupp och ensamhet när vi kontrollerade för socialt stöd och föreningsaktivitet. Det betyder att de ogifta svenskspråkigas mera omfattande föreningsengagemang och sociala stöd, eller så kallat socialt kapital, verkar skydda dem i viss mån från ensamhetsupplevelser. Utan dessa resurser är sambandet mellan språkgrupp och ensamhet ännu starkare. Att svenskspråkiga har ett större socialt kapital i västra Finland kan bland annat ha att göra med att svenskspråkiga har varit mera stationära på sina hemorter, medan de finskspråkiga har varit mer mobila, vilket skapar olika erfarenheter av sociala resurser (31).

Svagt socialt stöd i jämförelse med måttligt och starkt stöd hade genomgående ett starkt positivt samband med ensamhetsupplevelser, medan

låg föreningsaktivitet enbart hade en koppling till ensamhet bland gifta och samboende äldre. Resultaten antyder att civilståndstatus samt åldersgrupp är viktigt att uppmärksamma när det gäller studier om olika sociala resurser samband med ensamhet. I ett utvecklingspsykologiskt perspektiv understöder dessa resultat existerande teoretiska förklaringsmodeller. T ex understryker Erikson (32) betydelsen av social interaktion och sociala resurser under hela livsloppet – samtidigt som man betonar att en del individer är mera sårbara för bristande sociala relationer och socialt stöd. Denna sårbarhet grundar sig i tidigare erfarenheter och problematik under tidigare livsskeden – vilket tar sig särskilt uttryck i den sena delen av livet då individen med begränsade hälsoresurser behöver kunna reflektera över och acceptera livets samlade händelser och utfall. Att förstå ensamhet ur ett kontextuellt perspektiv i kombination med psykologiska modeller kunde därmed utgöra en intressant infallsvinkel för kommande studier.

Studiens resultat begränsas av att vi inte kunde särskilja på olika former av parrelation såsom sårskap och huruvida man lever i en omgift relation. Vi har heller ingen information om hur nöjd man är med sin relation. Data tillåter heller inte analyser om när personen har blivit änka eller änklings, men tidigare forskning visar att oavsett hur lång tid som har passerat sedan man förlorat sin partner känner sig änkor/änkemän mer ensamma än skilda och separerade (6). Vi saknar även information om huruvida man lever i en enspråkig eller tvåspråkig parrelation. Detta har visat sig ha en betydelse när det gäller skilsmässofrekvensen (26). Språkliga och kulturella skillnader mellan språkgrupperna kan även påverka hur man har besvarat frågan om ensamhet (7). I den här studien valde vi att fokusera på ensamhet i relation till civilståndstatus och ålder. Framtida studier kunde även lyfta fram könsskillnader med tanke på att våra inledande bivariata analyser visade att gifta och samboende kvinnor upplevde mera ensamhet än gifta och samboende män. Vi har slutligen analyserat tvärsnittsdata vilket gör att vi inte kan uttala oss om kausala samband. En parrelation kan minska ensamhet genom det skydd och stöd som det innebär att

vara i ett förhållande, men det är även möjligt att de som är i ett parförhållande, genom en sk selektionsprocess, redan har minskad ensamhet och att parförhållandet i sig inte påverkar ensamhetskänslan (7). En styrka med studien är att analyserna baseras på en befolkningsstudie där vi har kunnat analysera data från hela den vuxna befolkningsgruppen. Data har även insamlats i västra Finland där det bor många svenskspråkiga vilket möjliggör en jämförelse av språkgrupperna.

I samhällsdebatten har ensamhet fått särskild uppmärksamhet. Ensamhet nämns i politiska handlingsprogram och i olika utredningar som en angelägen fråga att åtgärda. Ensamhet har kopplats ihop med många olika negativa hälsoutfall och är därmed en central folkhälsofråga. Våra resultat visade att ensamheten samvarierar med civilståndstatus så att gifta, samboende och de i parförhållande upplevde sig minst ensamma. Resultaten visade även på en intressant språkgruppskillnad i ensamhet för de äldre så att ogifta svenskspråkiga äldre rapporterade mera ensamhet än finskspråkiga och dessa skillnader kunde inte förklaras med hjälp av sociala resurser i vår studie. Med denna studie har vi fördjupat kunskapen om skillnader och likheter i välbefinnande mellan svensk- och finskspråkiga, en kunskap som kunde användas för att utveckla riktlinjer för hur man kan främja hälsan och välmående hos de båda språkgrupperna. Våra resultat visade slutligen att civilståndstatusen variera med ålder så att färre äldre lever i en parrelation. Det är viktigt både i forskningen och i olika handlingsprogram att särskilt fästa uppmärksamhet på vilka konsekvenser dessa förändringar har för den upplevda ensamheten under senare delen av livet.

FÖRFATTARNAS KONTRIBUTION

Nyqvist har utvecklat idén till projektet och projektets design, skrivit utkastet till artikeln, analyserat och tolkat data. Reini har bidragit till projektets idé och design, analys och tolkning av data, kritiskt reviderat utkastet. Forsman har bidragit till projektets idé och design, analys och tolkning av data, kritiskt reviderat utkastet. Alla författare har godkänt den slutgiltiga versionen av manuskriptet.

In this study we assess the relationship between civil status and loneliness. Considering that previous research suggest that Swedish-speakers have lower divorce rate than Finnish-speakers in Finland, we focus specifically in this study on differences in loneliness among the two language groups. Data was collected in Western Finland in 2008 and 2014, and in total 8238 participants aged 20–80 were included in the analyses. We stratified the analyses according to three age groups and civil status. The results showed that married and cohabiting couples report lower levels of loneliness regardless of age group. The results showed further a language-group difference in loneliness for unmarried older people

aged 60–80, so that more Swedish-speakers report loneliness compared with Finnish-speakers. Social support appears as a strong explanatory factor, whereas social participation only has a relationship with loneliness among married and cohabiting couples aged 60–80. The results suggest that life changes such as the death of a partner or divorce deserve special attention in policy, practice and research. Social resources are important for reduced experienced loneliness, however, the meaning of social resources for loneliness is dependent on age and civil status.

Keywords: civil status, loneliness, age groups, language groups

Ankommit 3.2.2017
Accepterats 19.4.2017

REFERENSER

1. Saari J. Suomalainen yksinäisyys. Kirjassa: Saari J. (toim.) Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus; 2016, 9–29.
2. Hawkley LC, Cacioppo JT. Loneliness matters: a theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. *Ann Behav Med* 2010;40:218–227. <https://doi.org/10.1007/s12160-010-9210-8>
3. Pinquart M, Sörensen S. Risk factors for loneliness in adulthood and old age-a meta-analysis. In: Shohov SP. (ed.) *Advances in psychology research*. New York: Nova Science Publishers; 2003, 111–43.
4. Ayalon L, Shiovitz-Ezra S, Palgi Y. Associations of loneliness in older married men and women. *Aging Ment Health* 2013;17:33–39. <https://doi.org/10.1080/13607863.2012.702725>
5. Vaarama M, Mikkilä S, Hannikainen-Ingman K. Suomalaisen elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Kirjassa: Vaarama M, Karvonen S, Kestilä L, Moisio P, Muuri A. (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos; 2014: 20–39.
6. Öberg P, Andersson L, Bildtgård T. Skyddar en parrelation på äldre dar mot ensamhet?. *Soc Vet Tidskr* 2016;23:19–36.
7. Stack S. Marriage, family and loneliness: A cross-national study. *Sociol Perspect* 1998; 41:415–432. <https://doi.org/10.2307/1389484>
8. Perlman D, Peplau L. Theoretical approaches to loneliness. In: Peplau LA, Perlman D. (eds.) *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*. New York: John Wiley & Sons; 1982,123–34.
9. Andersson L. Loneliness research and interventions: a review of the literature. *Aging Ment Health* 1998;2:264–274. <https://doi.org/10.1080/13607869856506>
10. de Jong Gierveld J, Van Tilburg T, Dykstra PA. Loneliness and social isolation. In: Vangelisti A, Perlman D. (eds.) *Cambridge handbook of personal relationships*. Cambridge: Cambridge University Press; 2006, 485–499. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511606632.027>
11. Aartsen M, Jylhä M. Onset of loneliness in older adults: results of a 28 year prospective study. *Eur J Ageing* 2011;8:31–38. <https://doi.org/10.1007/s10433-011-0175-7>
12. Routasalo P, Pitkälä KH. Loneliness among older people. *Rev Clin Gerontol* 2003;13: 303–11. <https://doi.org/10.1017/S095925980400111X>
13. Savikko N, Routasalo P, Tilvis RS, et al. Predictors and subjective causes of loneliness in an aged population. *Arch Gerontol Geriatr* 2005;41:223–233. <https://doi.org/10.1016/j.archger.2005.03.002>
14. Moisio P, Rämö T. Koettu yksinäisyys demografisten ja sosioekonomisten taustatekijöiden mukaan Suomessa vuosina 1994 ja 2006. *Yhteiskuntapolitiikka* 2007;72:392–401.
15. Nyqvist F, Victor CR, Forsman AK, et al. The association between social capital and loneliness in different age groups: a population-based study in Western Finland. *BMC Public Health*

- 2016;16:542; DOI:10.1186/s12889-016-3248-x
<https://doi.org/10.1186/s12889-016-3248-x>
16. Nyqvist F, Cattani M, Andersson L, et al. Social capital and loneliness among the very old living at home and in institutional settings: a comparative study. *J Aging Health* 2013;25:1013–1035.
<https://doi.org/10.1177/0898264313497508>
 17. Jylhä M, Jokela J. Individual experiences as cultural—a cross-cultural study on loneliness among the elderly. *Ageing Soc* 1990;10:295–315.
<https://doi.org/10.1017/S0144686X00008308>
 18. Sundström G, Fransson E, Malmberg B, et al. Loneliness among older Europeans. *Eur J Ageing* 2009;6:267–275.
<https://doi.org/10.1007/s10433-009-0134-8>
 19. Yang K, Victor CR. Age and loneliness in 25 European nations. *Ageing Soc* 2011;31: 1368–1388.
<https://doi.org/10.1017/S0144686X1000139X>
 20. Fokkema T, De Jong Gierveld J, Dykstra PA. Cross-national differences in older adult loneliness. *J Psychol* 2012;146:201–228.
<https://doi.org/10.1080/00223980.2011.631612>
 21. Iacovou M, Skew AJ. Household composition across the new Europe: Where do the new Member States fit in?. *Demogr Res* 2011;25:465–490.
<https://doi.org/10.4054/DemRes.2011.25.14>
 22. de Jong Gierveld J, Tesch-Römer C. Loneliness in old age in Eastern and Western European societies: theoretical perspectives. *Eur J Ageing* 2012;9:285–295.
<https://doi.org/10.1007/s10433-012-0248-2>
 23. Andersson L. Ensamhet. I boken: Andersson L. (red.) *Socialgerontologi* (2:a upplagan). Lund: Studentlitteratur; 2013, 389–411.
 24. DePaulo B. Single in a society preoccupied with couples. In: Coplan RJ, Bowker JC. (eds.) *The Handbook of Solitude: Psychological Perspectives on Social Isolation, Social Withdrawal, and Being Alone*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons; 2013. doi: 10.1002/9781118427378.ch17
<https://doi.org/10.1002/9781118427378.ch17>
 25. Kafetsios K, Sideridis G. Attachment, social support and well-being in young and older adults. *J Health Psychol* 2006;11:863–875.
<https://doi.org/10.1177/1359105306069084>
 26. Saarela J, Finnäs F. Transitions within and from ethno-linguistically mixed and endogamous first unions in Finland. *Acta Sociol* 2014;57:77–92.
<https://doi.org/10.1177/0001699313487533>
 27. Kontula O. Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiiriidoista ja erojen syistä. Helsinki: Väestöliitto ry, Väestöntutkimuslaitos; Katsauksia E 47/2013. Luettu 25.1.2017.
http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/d6dcb30817e52466a0b6013604c1c2e1/1473146104/application/pdf/2979010/Perhebarometri2013_web_1.pdf
 28. Forsman A, Herberts K, Aromaa E, ym. Kohti pohjalaista hyvinvointia: Mielenterveyttä koskeva kyselytutkimus 2008. Menetelmäraportti. *Avauksia* 3/2009. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos; 2009.
 29. Reini K, Björkqvist K, Forsman AK, et al. Western Finland Mental Health Survey 2014. Survey methods. Discussion paper 34/2014. Helsinki: National Institute for Health and Welfare; 2014.
 30. Brevik JI, Dalgard O. The health profile inventory. Oslo: The European Opinion Research Group; 1996.
 31. Sundback S, Nyqvist F. (red.). *Det finlandssvenska sociala kapitalet: fakta och fiktion* Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland; 2010.
 32. Erikson EH. *Identity and the Life Cycle*. New York: International Universities Press; 1959.

FREDRICA NYQVIST

PD, Docent

Åbo Akademi

Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, socialpolitik

KAARINA REINI

FT, KTM

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

Mielenterveysyksikkö

Åbo Akademi

Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, socialpolitik

ANNA K. FORSMAN

DrPH, Docent

Åbo Akademi

Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, hälsovetenskaper